

Кашперський В. П. Педагогічне спілкування в процесі професійної підготовки викладачів класу труби в закладах музичної освіти. *Професійна мистецька освіта. Методичні аспекти* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 07.02.2024 / МОН України; КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського». Київ: Академперіодика, 2024. С. 108-114.

УДК 378.147.091:780.646.1.071.4-051

КАШПЕРСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ

старший викладач відділу «Оркестрові духові та ударні інструменти»

Хмельницький фаховий музичний коледж ім. В.І. Заремби

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ КЛАСУ ТРУБИ В ЗАКЛАДАХ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У професійній підготовці викладачів класу труби в закладах музичної освіти особливо важливе місце займає педагогічне спілкування, яке сприяє розвитку особистості здобувача освіти, його творчої індивідуальності. Однак на практиці музичної освіти можливості педагогічного спілкування не враховуються повною мірою, поступаючись формуванню професійних вмінь та навичок. З переорієнтацією музичної педагогіки з навчального процесу на особистість здобувача освіти педагоги повинні досягти високої майстерності у своєму професійному спілкуванні, як у творчому процесі.

Ключові слова: педагогічне спілкування, професійна підготовка, інструментальні класи

Особливості музичної освіти визначають специфіку педагогічного спілкування викладачів класу труби. Але через брак методик та комплексних способів застосування педагогічного спілкування в існуючій системі музичної освіти виникає невідповідність між вимогами закладів музичної освіти до викладачів та їхнім недостатнім володінням цими засобами.

Розгляд мистецтва як засобу спілкування дав змогу науковцям визначити взаємодію викладача зі здобувачем освіти як художньо-педагогічне спілкування. Вони зазначали, що відмінною рисою взаємодії педагогів-

музикантів зі здобувачами освіти є емоційна платформа, зумовлена специфікою музики як виду мистецтва [1].

У музичній педагогіці існують принципи взаємодії педагога зі суб'єктом навчання, які є загальноновизнаними. Це детермінація навчання: особистістю того, хто навчається; особистістю педагога; мистецтвом та включенням поетичних і естетичних компонентів.

Музична культура та мистецтво музичного виконавства залежать від якості взаємодії та рівня спілкування між здобувачем освіти та викладачем. У музичній педагогіці важливу роль відіграють продуктивно-особистісні можливості взаємодії між педагогом та суб'єктом навчання, а також між суб'єктом навчання та музичним твором. Однак, традиційний музично-педагогічний процес не приділяв достатньо уваги психолого-педагогічній частині музичної педагогіки [5].

Професійна підготовка здобувачів освіти інструментальних класів, зокрема класу труби, поєднує музично-теоретичні знання, музично-виконавські вміння та навички і психолого-педагогічний досвід. Діагностування здобувача освіти дає змогу педагогу встановити рівень його музичної підготовки, ерудицію, інтереси, нахили, особливості характеру та темпераменту і відповідно до цього ставити перед ним конкретні завдання. Ефективність всього процесу навчання в інструментальному класі залежить від того, чи використовуються доцільні прийоми впливу на вихованця. Арсенал же можливостей впливу визначається творчим характером роботи викладача, поєднанням класичних педагогічних засобів впливу. Імпровізаційна форма роботи – одна з характерних особливостей індивідуального заняття. Це пояснюється тим, що музичне виконавство є вихідним моментом роботи в класі, і рівень готовності здобувачів освіти до уроку, їх активність, ініціативність та реакція на музику є непередбачуваними.

Педагог і здобувачі освіти, спілкуючись як рівні, як дві яскраві особистості, два музиканти, разом знаходять нові нестандартні грані навіть давно відомих творів. Під час своєї діяльності вони відходять від традиційних

підходів у пошуках нових музичних відтінків, барв тощо. І все це відбувається в процесі діалогу викладача зі здобувачем освіти. Творчий взаємозв'язок, професійний взаємовплив створюють атмосферу контакту між педагогом та здобувачем освіти не лише на основі особистісних симпатій, а й духовного єднання, яке ґрунтується на відданості музиці.

Для успішного застосування особистісно-орієнтованого підходу в навчанні здобувачів освіти в класі труби, необхідно провести професіографічний аналіз професії викладача класу труби. Також варто розглянути складові діяльності викладача класу труби та створити власну модель структурного аналізу цієї діяльності. Окрім цього, необхідно знайти місце та обґрунтувати функції педагогічного спілкування в контексті навчання в інструментальних класах.

Під час процесу навчання музики важливу роль виконує емоційний контакт та педагогічне спілкування між викладачем та здобувачем освіти. Управління власним емоційним станом та емпатія зі здобувачем освіти є ключовими компетенціями для викладача в музичній практиці [4]. У своєму взаємозв'язку і взаємозумовленості вони сприяють створенню емоційного контакту та взаєморозуміння між викладачем і здобувачем освіти, забезпечують можливість педагогу виступати активатором та ініціатором у спілкуванні з тими, кого він навчає.

Викладач класу труби повинен усвідомити, що спілкування, особливо на емоційному рівні, може збагатити проявлення та емоційну сферу здобувача освіти та залучити нові, раніше непритаманні йому якості. Що більше виражені емоції під час спілкування, то більше користі та задоволення отримають як викладач, так і здобувач освіти [3].

У процесі спілкування на індивідуальних заняттях в класі труби важливо залишати здобувачеві освіти можливість самостійно досягати певних висновків – в інтерпретації музичного твору і в технічній реалізації певних ускладнень. Існують два підходи до формування самостійності: перший, що визнає фактори зрілості, коли педагог не може вплинути на здобувача освіти, доки той сам не

дозріє; другий – фактори технічної виконавської майстерності, які можуть бути підвладні викладачеві [7].

Спілкування є опосередкованим прийомом навчання, який сприяє вихованню самостійності здобувача освіти, виявленню його ініціативи та переконливості власного трактування твору. Слід відзначити, що цей прийом не зменшує відповідальності викладача, адже завдання останнього полягає у підведенні молодого виконавця до істини, залишаючи можливість виявити її самому.

У процесі вивчення мистецтва гри на духових інструментах, зокрема на трубі, розвиваються різні якості здобувача освіти, які можуть не прямо впливати на його подальшу кар'єру як виконавця та педагога. Важливу роль у формуванні цих якостей відіграє педагогічне спілкування. Наприклад, під час навчання здобувачі освіти розвивають звуковий контроль, увагу, зосередженість та мобільність, зміцнюють свою волю. Поєднання музичної та вербальної форм комунікації може підвищити ефективність цих процесів.

Під час спілкування відбувається не лише передача знань та навичок, але й виховний процес. Під час педагогічної практики в закладах музичної освіти можуть виникати питання щодо виховання та сумлінного ставлення до роботи. Крім того, важливим елементом виховання є розвиток фантазії, який забезпечується постійним зверненням до образного мислення здобувачів освіти. У цьому процесі роль спілкування стає провідною [8].

Здобувачам освіти іноді складно організувати процес навчання в ході педагогічної практики: спостерігається не лише брак досвіду, а й вмінь володіння педагогічним спілкуванням, також не вистачає організаторських здібностей і самостійності. У ході виховання можливі різні варіанти, проте особливе значення має активність самого здобувача освіти. Цього можна досягти шляхом недомовок на уроці, що зумовлює мобілізацію творчого потенціалу здобувача освіти, сприяє виявленню й розвитку кращих сторін його особистості, нахилів і здібностей, оскільки, як відомо, найкращі якості розвиваються під час активної цілеспрямованої діяльності. Крім того, у руслі

виховного процесу одним із завдань викладача стає проблема, як викликати бажання спілкуватися – і в ході педагогічної діяльності, і зі слухачами.

У процесі відтворення музичного твору викладач відіграє важливу роль, оскільки його вміння правдиво та зрозуміло розповісти про музичний твір і виразне значення його образів є ключовим. У закладі музичної освіти навчання повинно розпочинатися з бесіди, під час якої учню надаються загальні відомості про композитора, твір, час, місце та умови його написання. Крім того, важливо доповнювати музичні інтерпретації словесними поясненнями з метою уточнення та збагачення уявлення про твір. Завдяки своєму більш високому рівню художньо-естетичного розвитку викладач може знайти більше тонкощів у музичному творі та розкрити перед здобувачем освіти непомічені раніше аспекти.

Щоб вдало передати задум, необхідно використовувати не тільки музичне відчуття та інтуїцію, але й технічні засоби. Таким чином, формування навичок педагогічної роботи є головною функцією спілкування на заняттях.

Використання діалогічного підходу в педагогічній практиці дозволяє налагодити такий тип навчання, який зберігає для здобувача освіти право на власну інтерпретацію, певну позицію та переконання. Крім того, діалог регулює взаємодію та створює взаєморозуміння, що є результатом комунікативної взаємодії між учасниками залежно від їхнього статусу. У діалогічній взаємодії взаємовідносини між учасниками характеризуються діалектичним зв'язком асиметрії (суб'єкт-об'єктні) та симетричності (суб'єкт-суб'єктні) позиції.

Один із важливих аспектів роботи викладача класу труби – це його публічний виступ. На цьому етапі виконавець може відчувати підвищене хвилювання і втрату зосередженості, тому для успішного виконання потрібні навички педагогічного спілкування. Важливо знайти такі слова, які допоможуть уникнути скутості та забезпечать художню та технічну свободу виконавця. Для ефективного опрацювання музичного твору викладач повинен мати глибокі знання про специфіку музичного мистецтва, програмний матеріал та майстерність викладання, врахувати індивідуальні особливості здобувача

освіти. Його слова повинні передавати свідоме переконання та бути одним із видів комунікативного впливу [5].

Питання індивідуальності здобувачів освіти та його врахування є аспектом прибутку для кожного педагога. Воно включає в себе діагностику особистості здобувача освіти, яка потребує аналізу не тільки його музичних здібностей та обдарованості, але і його сильних та слабких сторін. Ми вважаємо, що педагогічне спілкування може змінити ключову роль у вирішенні питання врахування індивідуальності здобувачів освіти.

Оцінювання педагогічного спілкування може бути одним із методів діагностики в початковій професійній педагогічній діяльності здобувачів освіти. Цей метод є об'єктивним, оскільки базується на особистому досвіді та власних оцінках, тому може суттєво допомогти в процесі розвитку їхнього педагогічного спілкування. У наступних пунктах кваліфікаційної роботи ми розглянемо можливості такої діагностики та методики розвитку педагогічного спілкування для викладачів класу труби в закладах музичної освіти.

У цілому можна відзначити великі можливості, які відкриваються перед майбутнім педагогом внаслідок оволодіння вміннями педагогічного спілкування. Це призводить до заміни суб'єкт-об'єктних відносин у системі «викладач-здобувач освіти» на суб'єкт-суб'єктні.

В інструментальних класах педагогічне спілкування є взаємодією між інтелектами, почуттями та волею викладача та здобувача освіти. Це можливе лише за умови адекватного сприйняття та відображення один одного [2].

Процесуальна модель описує діяльність викладача класу труби поетапно, починаючи з початку організації заняття і створюючи атмосферу творчого пошуку та емоційно-пізнавальної активності. Метою викладача є встановлення контакту зі здобувачем освіти, спонукання його до адекватної реакції на педагогічні впливи, стимулювання розвитку інтелектуальних, емоційних і творчих здібностей, а також організація завершення уроку із взаємним задоволенням від взаємодії. Ця діяльність залежить від влади викладача та здобувача освіти, а також від етапу процесу розгортання, культурного

контексту та часу. Викладач класу труби також готує здобувачів освіти до концертних виступів, до участі в різних конкурсах. Це ставить високі вимоги до викладача класу труби як до особистості та вимагає від нього великої відповідальності.

Ефективність процесу креативної взаємодії залежить від логіки інтерпретаторського мислення. Викладачі класу труби повинні мати особливі властивості взаємодії з образним мисленням і звуковим матеріалом як факторами музично-інтерпретаторської логіки. Викладач повинен бути в змозі ефективно розповісти про музичний твір, створюючи виразні образи, а не переказуючи його звичайними словами. Це дозволяє поглиблювати уявлення здобувача освіти про музичний твір та поєднувати чуттєве та раціональне пізнання. Педагогічне спілкування сприяє розвитку асоціативності, образності, уяви та фантазії здобувача освіти, а також активізує пошук нестандартних рішень в процесі навчання.

Для успішного розвитку вміння педагогічного спілкування в здобувачів освіти необхідно створити конкретні методичні розробки та діагностичні методики, які б оцінювали їх індивідуальні особливості, рівень сформованості музично-виконавських та професійно-педагогічних якостей відповідно до вимог до випускників закладів музичної освіти. Такі методики повинні бути спрямовані не тільки на організацію роботи розвитку вмінь педагогічного спілкування, а й на діагностику їхнього стану, щоб краще зрозуміти потреби і можливості кожного здобувача освіти.

Список використаних джерел

1. Hadou J. The Social and Applied Psychology of Music. Oxford, UK: Oxford University Press. 2010. 382 p.
2. Гінзбург Л. І. Педагогіка музичного мистецтва : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Музична Україна. 2004. 304 с.
3. Коломієць С. М. Психологічна допомога вчителю. Дидактичні технології успішного навчання. Київ : Освіта. 2007. 224 с.
4. Кохановський В. В. Індивідуальний підхід до учнів у процесі навчання музики. Київ : Музична Україна. 2004. 240 с.

5. Лисенко М. В. Листи / авт.-упоряд. Р. М. Скорульська. Київ : Музична Україна. 2004. 680 с.
6. Рябова О. В. Методика педагогічної взаємодії в музичній освіті : педагогічні засади і технології. Київ : Музична Україна. 2003. 224 с.
7. Шиян М. І. Формування самостійності учнів. Київ : Світ. 2004. 176 с.
8. Ярошенко В. А. Сучасні педагогічні технології в мистецькій освіті : навч. посіб. Київ : Основи. 2004. 256 с.